

18 Zinsontleding

Soorten zinnen

Er zijn verschillende soorten zinnen. De meest gebruikte zijn:

- mededelende zinnen in de aantonende wijs: Ik ga vandaag naar het strand.
- vragende zinnen in de vragende wijs: Kom je vanmiddag spelen?
- gebiedende zinnen in de gebiedende wijs: Zit stil!

1 Is het een mededelende zin, een vraagzin of een gebiedende zin?

a Ik lust geen andijvie.	h Wie doet nu zoiets?
b Waar houd je wel van?	i Ben je nu helemaal gek geworden!
c Eet je bord leeg.	j Welke kleur heb je gekozen?
d Morgen gaan we met de trein naar Amsterdam.	k Ik weet nog niet of ik kom.
e Wie gaan er allemaal mee?	l Vraag even of het al klaar is.
f Stap zo vlug mogelijk in.	m De kinderen van groep 7 gaan allemaal over.
g Wat een drukte is het hier!	n Doe allemaal je boek open op bladzijde 32.

Zinnen kunnen in de bedrijvende vorm of in de lijdende vorm staan. In de lijdende vorm is de persoonsvorm een vervoeging van het werkwoord *worden*. Het onderwerp is minder belangrijk gemaakt of weggelaten en als het in de zin staat, staat er *door* voor.

- **bedrijvende vorm:** Hij feliciteerde David. Hij klopt op de deur.
- **lijdende vorm:** David werd gefeliciteerd (door hem). Er wordt op de deur geklopt (door hem).

Let op: in de v.t.t. *verandert worden in zijn*: Er is op de deur geklopt.

2 Is het bedrijvende of lijdende vorm?

a Vlak voordat we er waren, kregen we een aanrijding.	g De soep wordt nooit zo heet gegeten als hij wordt opgediend.
b Gelukkig werd de auto meteen gerepareerd.	h Het geval werd tot op de bodem uitgezocht.
c We konden verder reizen met onze eigen auto.	i Uiteindelijk gooide hij het bijltje erbij neer.
d Voor het 50-jarig bestaan wordt een groot feest georganiseerd.	j Het plan werd op de lange baan geschoven.
e Leerkrachten en kinderen helpen allemaal mee.	k Hij was behoorlijk buiten zijn boekje gegaan.
f Iedereen wordt getrakteerd op ranja en een ijsje.	l Op het slotfeest werden de bloemetjes buiten gezet.

Zinsdelen en de zinsdeelproef

Een zinsdeel is een eenheid binnen een zin die een bepaalde functie heeft. Een zinsdeel kan één woord, een groep woorden of een zin binnen de zin zijn. Om te bepalen of een deel van een zin een zinsdeel is, doe je de zinsdeelproef: een zinsdeel kun je altijd in zijn geheel vóór de persoonsvorm plaatsen. We gingen gisteren met opa en oma naar de dierentuin.

Als je elk onderstreept gedeelte vóór gingen zet, heb je nog steeds een goede zin:

Gisteren gingen we met opa en oma naar de dierentuin.

Naar de dierentuin gingen we gisteren met opa en oma.

Met opa en oma gingen we gisteren naar de dierentuin.

3 Lees de zin:

Ik kreeg voor mijn rapport een cadeautje van mijn moeder.

Maak nu een zin die begint met:

- a voor mijn rapport
- b een cadeautje
- c van mijn moeder

5 Lees de zin:

Ze speelden nu ook weer niet zo goed.

Maak nu een zin die begint met:

- a zo goed
- b nu
- c niet zo goed

7 Lees de zin:

De Cito-toets is op de Brederoschool gelukkig goed gemaakt.

Maak nu een zin die begint met:

- a op de Brederoschool
- b gelukkig
- c goed gemaakt

4 Lees de zin:

Han en Julia maken samen brownies voor het feest.

Maak nu een zin die begint met:

- a brownies
- b voor het feest
- c samen

6 Lees de zin:

We zijn dit jaar met het vliegtuig naar Italië op vakantie geweest.

Maak nu een zin die begint met:

- a met het vliegtuig
- b dit jaar
- c op vakantie
- d naar Italië

8 Lees de zin:

Kinderen die naar het vmbo gaan, kunnen later de havo doen.

Maak nu een zin die begint met:

- a later
- b de havo

Zinsdelen en woordvolgorde

De belangrijkste zinsdelen zijn de persoonsvorm en het onderwerp.

De meeste zinnen hebben de volgorde onderwerp + persoonsvorm + rest: Ik ga naar huis.
ond pv rest

Bij vraagzinnen is de volgorde omgekeerd: Ga je naar huis?
pv ond rest

Als er een ander zinsdeel voorop komt te staan, bijvoorbeeld om te benadrukken wanneer, waar of hoe iets gebeurt, wordt de volgorde: wanneer/waar/hoe + persoonsvorm + onderwerp + rest.

9 Welk zinsdeel staat voorop? Kies uit: onderwerp • waar • wanneer • hoe

a Om 7 uur gaat bij ons de wekker.	i Kinderen die vragen, worden overgeslagen.
b Meester heeft ons daar niets over gezegd.	j Gisteren deed hij het nog!
c Verderop woont een jongen die bij mij in de klas zit.	k Voortaan doe je dat maar zelf.
d In Portugal zijn veel kurkeiken.	l Groep 8 heeft het toernooi gewonnen.
e Met tegenzin deed ze de afwas.	m Opgetogen kwam ze het nieuws vertellen.
f Verbijsterd keek hij haar aan.	n Om 6 uur moet je thuis zijn.
g In het Caribisch gebied begint het cycloonseizoen.	o In Zuid-Europa doen mensen een middagutje.
h Vanavond zou het gaan onweren.	p Wie heeft er zin in een ijsje?

Ook andere zinsdelen kunnen voorop staan, bijvoorbeeld om te benadrukken wat of voor wie iets gebeurt of gedaan wordt. De volgorde is dan: wat of wie/aan of voor wie + persoonsvorm + onderwerp + rest.

10 Welk zinsdeel staat voorop? Kies uit: onderwerp • wat of wie • voor wie • aan wie

a Mijn huiswerk maak ik na het eten.	j Zo'n huis wil iedereen wel!
b Mijn moeder moppert veel te vaak op mij.	k Haar heb ik eens flink de waarheid gezegd.
c Voor jou heb ik alles over.	l Snoepjes lusten kinderen altijd.
d Jouw streken kennen we nu wel.	m De familie hebben ze niet uitgenodigd.
e Jouw broertje kan enorm vervelend zijn.	n Carla stuurde zij alleen een sms'je.
f Een ijsje gaat er altijd in.	o De hond van onze burens is gebeten door een pitbull.
g Aan haar geef ik nooit meer wat.	p Dat doet ze graag voor haar oma.
h Dat doe ik later nog.	q Aan Rick, die ziek was, besteedde ze extra aandacht.
i Jou vertel ik nog eens wat!	r Een uitnodiging heb ik nog niet ontvangen.

Persoonsvorm

Een zin ontleden in zinsdelen begint met het vinden van de persoonsvorm. De persoonsvorm is het werkwoord in de zin dat in getal overeenkomt met het onderwerp. Je kunt dat zien door de zin van enkelvoud in meervoud te veranderen. Als je de zin vragend maakt, komt de persoonsvorm voorop te staan. Als je de zin in een andere tijd zet, is het werkwoord dat verandert de persoonsvorm. Zie ook pagina 53.

- 11 a** Maak de zin vragend.
b Zet de zin in de o.v.t.
c Welk woord is de persoonsvorm?

- 1 Het geitje mekkert.
- 2 Het regent hard.
- 3 De vogels fluiten.
- 4 Het jongetje huilt.
- 5 De leeuw brult.

- 12 a** Maak de zin vragend.
b Zet de zin in het meervoud.
c Welk woord is de persoonsvorm?

- 1 Ik had er last van.
- 2 Hij leefde lang geleden.
- 3 Ze kwam weer te laat.
- 4 Hij ging met haar mee.
- 5 Het meisje bleef alleen achter.

- 13 a** Maak de zin vragend.
b Zet de zin in het enkelvoud.
c Welk woord is de persoonsvorm?

- 1 Ze hebben gejokt.
- 2 Die leerlingen waren ziek geweest.
- 3 De klanten worden snel geholpen.
- 4 Kinderen moeten gehoorzaam zijn.
- 5 De sterren werden toegejuicht.

Onderwerp

Het onderwerp is het zinsdeel dat aangeeft wie of wat iets doet. Het antwoord op de vraag wie of wat + persoonsvorm? is het onderwerp.

Desirée loopt hard.

vraag: wie loopt?

antwoord: Desirée = onderwerp

- 14** Wat is het onderwerp in de zinnen van opdracht 11, 12 en 13?

- 15** Wat is het onderwerp?

- a** De zon komt 's ochtends om 6 uur op.
b De meisjes van groep 6 hebben gym.
c De vader van Martijn is politieagent.
d De gorilla's krijgen een nieuw verblijf.
e Apenjongen blijven lang bij hun moeder.
f Goede raad is duur.
g Geld maakt niet gelukkig.
h Elk huisje heeft zijn kruisje.

- i** Wat in het vat zit, verzuurt niet.
j Wie niet sterk is, moet slim zijn.
k Alles gaat fout vandaag.
l Niemand kan het weten.
m Iedereen maakt wel eens een fout.
n Sommigen lachten hem uit.
o Minder is beter.
p Wat doe jij daar?

Werkwoordelijk gezegde

Het gezegde bestaat ten minste uit de persoonsvorm, maar er kunnen meer werkwoordsvormen en het woordje *te* of een scheidbaar deel van het werkwoord (zie pagina 64) in staan.

- 16** persoonsvorm + infinitief
Wat is het gezegde?
- a We gaan morgen vertrekken.
  - b We zullen het hem zeggen.
  - c Ze willen naar Amsterdam verhuizen.
  - d Ik moest gaan.
  - e Dat zou jij toch doen?
- 17** persoonsvorm + te + infinitief
Wat is het gezegde?
- a De poesjes liggen lekker te slapen.
  - b We hebben niets meer te wensen.
  - c Helaas is er niets aan te doen.
  - d Hij had heel veel te vertellen.
  - e Ze zaten net een broodje te eten.
- 18** persoonsvorm + voltooid deelwoord
Wat is het gezegde?
- a We hebben hard gefietst.
  - b Iedereen heeft al gegeten.
  - c Had je daar nog aan gedacht?
  - d Wie heeft dit omgegooid?
  - e Dan heb ik toch gelijk gekregen.
- 19** persoonsvorm in twee delen
Wat is het gezegde?
- a Ze maakt haar bed op.
  - b Mama maakt het avondeten klaar.
  - c Hij bereidde een spreekbeurt voor.
  - d Ze schonk hem een glas in.
  - e Zij stelde hen aan elkaar voor.
- 20** Wat is het werkwoordelijk gezegde?
- a Ze hadden uren gelopen.
  - b Ze waren even gaan zitten.
  - c Ze zaten een beetje te dommelen.
  - d Uiteindelijk zijn ze ingedut.
  - e Ik durfde ze niet te wekken.
  - f Ze zouden kunnen schrikken.
  - g Hij zat na te denken.
  - h Wat kon hij nu het beste doen?
  - i Zou hij het gewoon maar vertellen?
  - j Of moest hij hulp gaan halen?
  - k Wie kon hem uit deze narigheid redden?
  - l Wat zouden de anderen zeggen?

Naamwoordelijk gezegde

Het naamwoordelijk gezegde bestaat uit een koppelwerkwoord (zie pagina 62), met één of meer naamwoorden. Het 'koppelt' een eigenschap aan het onderwerp. Het koppelwerkwoord is meestal de persoonsvorm, maar als er een hulpwerkwoord in de zin staat, kan het koppelwerkwoord een infinitief of voltooid deelwoord zijn. Het naamwoord kan een zelfstandig of een bijvoeglijk naamwoord zijn.

- 21** Omcirkel het koppelwerkwoord. Onderstreep het zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord.
- a Zij vader is huisarts.
  - b Hun dochter is blond.
  - c Zij lijkt aardig.
  - d Dat verhaal komt me vreemd voor.
  - e Het alibi van de verdachte bleek vals.
  - f Het weer blijft heet de komende dagen.
  - g De hond bleek verwaarloosd.
  - h Hij schijnt de nieuwe eigenaar.
  - i De auto's bleken gestolen.
  - j De peuter werd ziek.
  - k Zoiets heet een blunder.
  - l Ik ben bang.

De naamwoorden in het naamwoordelijk gezegde heten *het naamwoordelijk deel van het gezegde*. Het koppelwerkwoord met de hulpwerkwoorden (als die in de zin staan) en soms *te zijn* erbij zijn het werkwoordelijk deel van het gezegde.

22 Wat is het werkwoordelijk deel van het gezegde en wat het naamwoordelijk deel?

Het bleek een flauwe grap te zijn.

bleek te zijn = werkwoordelijk deel van het gezegde

een flauwe grap = naamwoordelijk deel van het gezegde

a Het waren barre tijden.	i Dat heet dan een 'compact spelsysteem'.
b Dat nummer schijnt heel goed te zijn.	j Dat komt me bekend voor.
c Je lijkt de koningin van Sheba wel!	k Je bent de liefste mama van de hele wereld.
d Het huis bleek in verval geraakt.	l Dat schijnt zo'n leuk vissersdorpje te zijn.
e De nieuwe juf is veel aardiger dan die van vorig jaar.	m Op de foto leek het heel wat.
f Ze heet Jolanda van Katwijk.	n Maar in werkelijkheid bleek het niet meer dan een ruïne.
g Wat een aardig meisje is dat!	o Iedereen die geboekt had, bleek te zijn opgelicht.
h De vrouw van de meester is een collega van mijn moeder.	p Het scheen op grote schaal gebeurd te zijn.

Lijdend voorwerp

Het lijdend voorwerp geeft aan wat gedaan wordt door het onderwerp. Het 'ondergaat' de handeling van het gezegde. Het antwoord op de vraag *wie of wat + persoonsvorm + onderwerp + eventueel de rest van het gezegde?* is het lijdend voorwerp.

Ik zie niks.

vraag: *wat zie ik?*

antwoord: *niks = lijdend voorwerp*

23 Maak de vraag naar het lijdend voorwerp bij elke zin. Wat is het lijdend voorwerp?

a Emiel leest een boek voor.	i Iuri gaf een ring.
b Mama gaf een nachtzoen.	j De president maakte een buiging.
c Kristel kocht oorbellen.	k De minister schonk 2 miljoen.
d Mirthe maakte complimentjes.	l De zanger zong een mooie ballad.
e Onze buurvrouw bakte koekjes.	m Zij had een kaartje gestuurd.
f Anniek deed de was.	n Hij droeg de zware boodschappentas.
g De kinderen hadden allemaal iets meegenomen.	o Ik heb iets meegenomen.
h De vrouw trok een vestje aan.	

Meewerkend voorwerp

Het meewerkend voorwerp is degene voor wie de handeling van het gezegde gedaan wordt. Het is het antwoord op de vraag: *aan/voor wie + persoonsvorm + lijdend voorwerp + eventueel de rest van het gezegde?*

We organiseren een feestje voor hen.

vraag: *voor wie organiseren we een feestje?*

antwoord: *voor hen = meewerkend voorwerp*

24 Maak de vraag naar het meewerkend voorwerp bij elke zin.
Wat is het meewerkend voorwerp?

a Emiel leest zijn broertje een boek voor.	i Iuri gaf Nina een ring.
b Mama gaf ons een nachtzoen.	j De president maakte een buiging voor de koningin.
c Kristel kocht oorbellen voor Marije.	k De minister schonk het fonds 2 miljoen.
d Mirthe maakte Freek complimentjes.	l De zanger zong een mooie ballad voor haar.
e Onze buurvrouw bakte koekjes voor ons.	m Zij had haar vrienden een kaartje gestuurd.
f Anniek deed de was voor haar moeder.	n Hij droeg de zware boodschappentas voor zijn moeder.
g De kinderen hadden allemaal iets voor juf meegenomen.	o Ik heb iets voor je meegenomen.
h De vrouw trok het kind een vestje aan.	

Voorzetselvoorwerp

Het zinsdeel dat begint met een voorzetsel dat vast bij een werkwoord hoort, heet **voorzetselvoorwerp**.

Ik geef om mijn vriendin. (*want het is **geven om***)

Ik houd van in de zon liggen. (*want het is **houden van***).

25 Wat is het hele werkwoord? Wat is het voorzetselvoorwerp?

a Opa en oma genieten in goede gezondheid van hun pensioen.	g Dit namaakhorloge is moeilijk te onderscheiden van de echte.
b Je moet op je eigen kracht vertrouwen.	h Kleine kinderen zijn gek op alles wat zoet is.
c Je moet niet in alles met hen meedoen.	i Ik erger me vreselijk aan de muziek van de burens.
d Laurens moest erg lachen om de grapjes van zijn broer.	j Het elftal bereidde zich met een trainingskamp in Zwitserland voor op het WK.
e Hij kan altijd rekenen op de steun van zijn familie.	k Ze heeft een hekel aan huishoudelijk werk.
f Ik wil even rustig nadenken over je voorstel.	l Bij station Zuid moest ze overstappen op lijn 13.
	m Je lijkt op iemand die ik van vroeger ken.

Bijwoordelijke bepaling

Een bijwoordelijke bepaling geeft aan *waar, wanneer, waarom* of *hoe* de handeling in de zin gebeurt. Het is een zinsdeel dat iets zegt over het werkwoord of over de hele zin. Een bijwoordelijke bepaling kan uit een bijwoord bestaan en zijn er meer woorden, dan is het eerste vaak een voorzetsel. De bijwoordelijke bepaling is het antwoord op de vraag *waar/wanneer/waarom/hoe + persoonsvorm + onderwerp?*

Ik woon in een flat (plaats), Ik was gisteren ziek (tijd),
 Door de storm waren veel bomen omgewaaid (oorzaak),
 Daarom blijf ik thuis (reden), Met de fiets ben je er zo (middel).
 Loop niet zo snel (wijze).

26 Welk zinsdeel is een bijwoordelijke bepaling?

- a Ik heb ze onder in de kast gelegd. - b Ik schrijf liever met een pen. - c Vanwege het slechte weer ontstonden er files. - d We gaan op vakantie naar Corsica. - e Ze organiseren een barbecue in de tuin. - f Wegens omstandigheden gesloten. - g Over twee weken moet u voor controle komen. - h Van al dat gesnoep krijg je buikpijn. - i Vandaag heb ik geen zin. - j Hij wilde niet naar school. - k Ik heb slecht geslapen. - l Daarom ben ik nu niet lekker. - m Hij is in mei jarig.	- n Het examen begint om 9 uur precies. - o Door zijn ziekte kan hij niet sporten. - p De poes ligt op de bank te slapen. - q Om verschillende redenen kan ik er niet bij zijn. - r Je hoort met mes en vork te eten. - s Door de regen werd de was aan de lijn weer nat. - t Ik kom op de fiets. - u Voor de volgende keer moeten jullie deze bladzijde afmaken. - v Dat moet je met een hamer doen. - w Ze had zich onder het bed verstopt. - x Langzaam maar zeker liep hij de achterstand in. - y Van alle ellende had ze grijze haren gekregen. - z Hij stond voor dag en dauw op.

27 Vul het schema verder in. Geef van elk van de zinnen van opdracht 26 aan of het een bijwoordelijke bepaling van plaats, tijd, oorzaak/reden of middel/wijze is.

bijwoordelijke bepaling van			
plaats	tijd	oorzaak/reden	middel/wijze
a	...	...	...
...	...	...	...

Bepaling van gesteldheid

Een bepaling van gesteldheid of *dubbel verbonden bepaling* zegt iets over het gezegde en het onderwerp samen of over het gezegde en het lijdend voorwerp samen.

Hij kwam huilend thuis.
 Hij sloeg alles kort en klein.

28 Welk zinsdeel is een bepaling van gesteldheid?

a Fluitend hing ze de was aan de lijn.	g Ze had hem nog nooit zo woedend gemaakt.
b De lammetjes gingen huppelend achter hun moeder aan.	h Hij stampte de appels tot moes.
c Hij at zwijgend zijn bord leeg.	i Hij verfde de muren wit.
d Het kind lag jengeland in de box.	j Hij liep rustig op zijn tegenstander af.
e Zich in de handen wrijvend wachtte de heks af.	k Ik zag de hond blaffend op me afkomen.
f De deur ging knarsend open.	l Ze ligt wakker in bed.

Bijvoeglijke bepaling

De bijvoeglijke bepaling is een zinsdeel binnen een zinsdeel. Een bijvoeglijke bepaling zegt iets over een zelfstandig naamwoord. Staat de bepaling vóór het zelfstandig naamwoord dan is het een bijvoeglijke voorbepaling; staat die erna, dan is het een bijvoeglijke nabepaling.

De fiets van mijn vriend is gestolen. *van mijn vriend* is een bijvoeglijke nabepaling bij *fiets*.
 Ik had mijn vorige fiets tweedehands gekocht. *vorige* is een bijvoeglijke voorbepaling bij *fiets*.

29 Welk zinsdeel is een bijvoeglijke bepaling? Geef aan of het een voor- of een nabepaling is.

a Rosa kocht een nieuwe agenda.	k Zij draagt altijd hippe kleren.
b Die jongen is brutaal.	l Die hoestdrank heeft een bittere smaak.
c Het was een lange dag vandaag.	m Het uitje van groep 5 gaat niet door.
d Zijn vader is kaal.	n Zij hebben een kleine stacaravan.
e Mijn zusje is blond.	o Zijn mooiste speelgoed bewaart hij in zijn slaapkamer.
f Er woedde een zware storm.	p De Partij voor de Dieren kreeg één zetel.
g De shade was groot.	q We wensen jullie allemaal een fijne vakantie.
h Ik ga naar het strand bij Bakkum.	r Wij vinden dat zo'n grappig meisje.
i De gele parasols horen bij het hotel.	s Wat een heerlijke dag!
j Jullie huis heeft één kamer meer.	

Een bijstelling is een bijvoeglijke bepaling tussen komma's, die als toevoeging na het zelfstandig naamwoord staat.

Mevrouw Elbers, de nieuwe directeur, sprak ons toe.

Redekundige ontleding door elkaar**30** Benoem de zinsdelen.

- a Ik ga naar de supermarkt.
- b We krijgen een ijsje.
- c Dit heb ik vandaag gekocht.
- d Ze heeft het bed voor mij opgemaakt.
- e Wil jij iets voor me doen?
- f Dat lijkt me het beste.
- g Ik hoop op beter weer.
- h We doen het met zorg.
- i Ik wil later arts worden.

- j Na zijn eindexamen wil hij reizen.
- k Ze koersten af op een overwinning.
- l Je moet het met een scherp mes snijden.
- m Ik heb jouw bril op tafel gezien.
- n Kan ik rekenen op je komst?
- o Ze beloonden ons voor onze hulp.
- p De winkels van Albert Heijn zijn tot 10 uur open.
- q De vriendjes van Jesse spelen altijd bij ons.
- r Het meisje kleurde rood.

31 Benoem de zinsdelen.

- a Mevrouw Van Dalen woont hierboven.
- b Die spullen liggen op je bureau.
- c Op tafel stond een vaas tulpen.
- d Mijn moeder houdt van chocola.
- e Zij staan op de bus te wachten.
- f De sleutels zitten in mijn tas.
- g Je moet je bed opmaken.

- h Mijn moeder is juf.
- i Nick, die nieuwe jongen uit mijn klas, heeft mij een game geleend.
- j Peter heeft een nieuwe fiets gekregen.
- k Vanavond eten we macaroni.
- l Dat bleek een gerucht.

32 Benoem de zinsdelen.

- a Die mensen hebben hun huis wit geschilderd.
- b Met een beitel moet het lukken.
- c Anna, mijn vriendin, is verslaafd aan drop.
- d Door de aardbeving zijn ruim 250.000 mensen dakloos.
- e De mensen in het bergdorp stammen af van de indianen.

- f Wiskunde schijnt een moeilijk vak te zijn.
- g Ze bereidde een spreekbeurt over paarden voor.
- h De kleintjes liggen nog te slapen.
- i Ik twijfel aan zijn versie van het verhaal.
- j Zullen we dit weekeinde naar de dierentuin gaan?
- k Ze kwam doodop thuis.
- l Ze vertelt altijd alles door aan haar vriendin.

Enkelvoudige en samengestelde zin

Een enkelvoudige zin is een zin met één persoonsvorm.
 Een samengestelde zin heeft een of meer *deelzinnen* en persoonsvormen.
 Omdat hij nog huiswerk moest maken, mocht hij niet weg.
Moest en mocht zijn persoonsvormen. Omdat hij nog huiswerk moest maken is een deelzin en mocht hij niet weg is een deelzin.

33 Benoem de persoonsvormen en de deelzinnen.

a Esther ging eerder naar huis, omdat ze niet lekker was. b Julia kwam wel, maar Yasmine bleef thuis. c David had geen zin en Marrit had een wedstrijd. d Toen het donker werd, gingen we naar binnen. e Als we over zijn, krijgen we een cadeautje.	f Als ik 18 word, haal ik mijn rijbewijs. g De auto voor mij, die veel te hard reed, ontweek de tegenligger maar net. h Ze zei dat ze om 4 uur terugkwam. i Waar nu die flats staan, waren vroeger weilanden. j Of de toertocht doorgaat, is nog niet bekend.

Deelzinnen kunnen hoofdzinnen of bijzinnen zijn. De hoofdzin vind je door de zin vragend te maken. De persoonsvorm die dan voorop komt te staan, is de persoonsvorm van de hoofdzin. Een tweede manier is te kijken of er een zinsdeel tussen onderwerp en persoonsvorm in kan staan.

Als dat kan, is het geen hoofdzin, maar een bijzin.

Ilse was teleurgesteld omdat ze een onvoldoende had.

Was Ilse teleurgesteld omdat ze een onvoldoende had? > was is persoonsvorm van de deelzin Ilse was teleurgesteld. Dat is de hoofdzin.

Tussen Ilse en was kan geen ander zinsdeel in staan; tussen ze en had in de tweede deelzin staat wel een zinsdeel in, dus omdat ze een onvoldoende had is de bijzin.

34 Maak de zin vragend. Wat is de hoofdzin?

- a** Als jullie klaar zijn met rekenen, gaan we naar buiten.
b Zodra ik dit af heb, kom ik bij je.
c Ik hoef geen boterham, omdat ik al gegeten heb.
d De poes die het hardst miauwt, is ook het brutaalst.
e Als ik naar de middelbare school ga, krijg ik een laptop.
f Het is zo warm vandaag, dat ik er hoofdpijn van heb.
g Als het 's winters vriest, wordt onze oprit spekglad.
h Ik wil gaan kijken of die leuke schoenen nu zijn afgeprijsd.
i Ik moet zo lachen om dat jochie, omdat hij zo bijdehand is.

35 Schrijf de bijzinnen op van opdracht 34. Onderstreep de woorden die tussen het onderwerp en de persoonsvorm staan.

36 Maak de zin af met een bijzin.

- a** Ik wil pas eten, als ....
b Ik wou dat het vakantie was, zodat ....
c Omdat ...., kwam er niets van terecht.
d Hoewel ...., werd ze toch verkouden.
e Het is slecht weer, daarom ....
f Doordat .... werden we toch geen kampioen.

Een bijzin zonder persoonsvorm en onderwerp is een *beknopte bijzin*.

Hard rennend kwamen we nog net op tijd.

Dit is de *beknopte versie* van:

Omdat we hard renden, kwamen we nog net op tijd.

37 Wat is de beknopte bijzin?

- a Vloekend en tierend stormde de commissaris zijn kantoor binnen.
- b Door veel te oefenen, kreeg ze het onder de knie.
- c Vriendelijk wuivend groette de koningin de omstanders.
- d Om die kast te verplaatsen, moet je minstens met z'n tweeën zijn.
- e Luidkeels krijsend waarschuwden de apen elkaar.

Nevenschikkend verband

Deelzinnen worden vaak elkaar verbonden door een voegwoord.

Als twee hoofdzinnen aan elkaar gekoppeld worden, is daartussen een nevenschikkend verband. Meestal staat er dan een nevenschikkend voegwoord: *en, of, maar, want* (zie pagina 80). Als je het voegwoord weglaat en de zin splitst, krijg je 2 goede zinnen:

Ik zit op voetbal, maar mijn broer hockeyt. *Maar is een nevenschikkend voegwoord. De 2 hoofdzinnen die erdoor gekoppeld worden zijn:*

Ik zit op voetbal. Mijn broer hockeyt.

38 Splits de hoofdzinnen. Wat is het nevenschikkend voegwoord?

- a We gaan vanmiddag zwemmen of we gaan kanoën. - b Rob kwam wel, maar Bas bleef thuis. - c Hij was misselijk, want hij had teveel drop gegeten. - d Het is vakantie, dus ik ben vrij. - e Het is inmiddels donker geworden en het is veel frisser. - f Ik ga misschien een week met Alex mee of ik ga op voetbalkamp.	- g Wat een aardige jongen is dat en wat een leuke zus heeft hij! - h Willen jullie pizza eten of halen jullie liever Chinees? - i Je kunt dat beter thuis doen, want daar heb je al je spullen bij de hand. - j In het noorden bleef het slecht weer, dus we zijn doorgerezen naar het zuiden.

39 Maak de zin af met een goede hoofdzin.

- a Chris houdt van pannenkoeken, maar ....
- b Je moet opruimen, want ....
- c Ik ben klaar, dus ....
- d Er is een zwembad bij en ....

40 Maak een zin met 2 hoofdzinnen.

- a met het nevenschikkend voegwoord *en*
- b met het nevenschikkend voegwoord *maar*
- c met het nevenschikkend voegwoord *want*
- d met het nevenschikkend voegwoord *dus*

Onderschikkend verband

Als een hoofdzin wordt verbonden met een bijzin, is daartussen een onderschikkend verband. Meestal staat er dan een onderschikkend voegwoord: *dat, omdat, hoewel, als*, enz. (zie pagina 81). Als je het voegwoord weglaat en de zin splitst, is de bijzin geen goede zin met normale woordvolgorde:

Hij ging niet mee, omdat hij ziek was. *Omdat is een onderschikkend voegwoord. De 2 gekoppelde deelzinnen zijn:*

Hij ging niet mee. Hij ziek was.

Hij ziek was is geen goede zin. Het is een bijzin.

Hij ging niet mee is de hoofdzin.

41 Wat is de bijzin? Wat is het onderschikkend voegwoord?

- a We hadden onderweg erg veel files, omdat het zwarte zaterdag was.
- b Toen we eindelijk de camping gevonden hadden, moesten we natuurlijk de tent nog opzetten.
- c Het werd al met al zo laat, dat we in het restaurant zijn gaan eten.
- d Er bleek een riviertje bij te horen, zodat we lekker konden zwemmen.
- e Je kon ook een bootje huren, mits je minstens 16 was.
- f Wij gingen ook wel eens waterfietsen, terwijl mijn ouders lagen te lezen.
- g Hoewel ik eigenlijk meer van het strand houd, vond ik dit toch een leuke plek.
- h Ondanks het tegenvallende weer, hebben we ons prima vermaakt.
- i We hadden allerlei spelletjes bij ons, zodat we ons ook 's avonds niet hoefden te vervelen.
- j Mijn broertje vond het pas echt leuk, toen er halverwege een ander jongetje van zijn leeftijd naast ons kwam te staan.
- k Aangezien ze dezelfde dingen leuk vonden, werden zij al gauw dikke vrienden.
- l Het is waarschijnlijk dat we volgend jaar naar dezelfde streek gaan.
- m Als hij het leuk vindt, mag mijn vriend Stijn dan mee.
- n Ik verheug me erop dat we dan samen in een tent mogen slapen.

42 Maak de zin af met een bijzin.

- a Hij zit op voetbal sinds ...
- b Ik heb alles vanochtend gedaan, zodat ...
- c Margot is naar de bibliotheek terwijl ...
- d Er werd pas gescoord nadat ...

43 Maak een zin met een hoofdzin en een bijzin en

- a het onderschikkend voegwoord *als*.
- b het onderschikkend voegwoord *omdat*.
- c het onderschikkend voegwoord *toen*.
- d het onderschikkend voegwoord *tenzij*.

Functies van bijzinnen

Bijzinnen zijn ook zinsdelen. Ze kunnen dus onderwerp, lijdend voorwerp, enz. zijn. Omdat het hele zinnen zijn, heten die zinsdelen dan *onderwerpzin*, *lijdenvoorwerpzin*, enz.

onderwerpzin	Of ze komt is niet bekend.
lijdenvoorwerpzin	Ze vertelde dat hij niet kwam.
meewerkendvoorwerpzin	Ze vertelde het aan wie het maar horen wilde.
voorzetselvoorwerpzin	Ik vertrouw erop dat je je woord houdt.
bijwoordelijke bijzin	Het festival is waar vroeger de melkfabriek stond.
bijvoeglijke bijzin	We mogen geen pennen die rood schrijven gebruiken.

Met de *indirecte rede* geef je in een bijzin weer wat iemand zei. Die is dan meestal een lijdenvoorwerpzin.

Ze zei dat ze zo terug kwam.

Met de *directe rede* geef je letterlijk weer wat iemand zei. Ook dan is dat een bijzin met de functie van lijdend voorwerp, maar de woordvolgorde is dezelfde als die in een hoofdzin.

Ze zei: 'Ik kom zo terug.'

44 Welke zinsdeelfunctie heeft de bijzin?

a Hij gaf zijn boeken aan wie ze maar wilde hebben. b <u>Wie er op de lijst staan</u> is nogal onduidelijk. c Erger je toch niet zo <u>aan wat zij zegt!</u> d Iedereen <u>die zin heeft</u> mag komen. e Ik bel je zodra ik meer weet. f Ik vergeef het je <u>omdat jij het bent</u>. g Je hebt voorrang als je <u>van rechts komt</u>. h Ze riep: 'Komen jullie <u>aan tafel?</u>' i Ze kreeg wat ze wou. j Of hij de <u>dader was</u>, is niet bewezen. k De kleren <u>die ons te klein zijn</u>, geven we aan een vriendin. l <u>Dat hij niet kon</u>, was niet de echte reden.	m De huizen <u>die in de jaren zeventig zijn gebouwd</u>, herken je aan de grotere tuinen. n Ze zei tegen mij <u>dat ze er niets aan vond</u>. o Dat grenst <u>aan wat nog acceptabel is</u>. p Het speelgoed dat hij <u>apart heeft gelegd</u>, wil hij op de vrijmarkt verkopen. q Ik ga met je mee <u>zodra mijn broer weer thuis is</u>. r <u>Omdat hij geen zin had</u>, ging het hele feest niet door. s <u>Terwijl groep 8 gym heeft</u>, hebben wij pauze. t <u>Wie het laatst lacht</u>, lacht het best. u <u>Voor wie het eerst klaar is</u>, is er een verrassing. v Ze hilde <u>om wat ze verloren had</u>.